

Ferit Edgü'nün Öykülerinde Kendiliğe Çağrı ve Uyanış İzleği

Mutlu DEVECİ*

ÖZ

Bireyi kendisiyle ve yaşamla yüzleştirecek anlamayı ve vicdanı oluşturan kendiliğe çağrı, ahlaki bir bilinçtir. Başkalarıyla birlikte ve "herkes" gibi yaşayan insanı, kendi oluş'a davet eder ve uyanışını sağlar. Ferit Edgü'nün kendiliğe çağrı ve uyanış izleğiyle kotarılmış öyküleri Ben'in varoluşsal görüngüleri olarak değerlendirildi. Öykü kişilerinin "olan" ve "olması gereken" yönlerini açığa çıkaran bu görüngüler, bireyin gündelik yaşamdaki seçim ve sorumlulukları ile ilgilidir.

Anahtar Kelimeler: birey, çağrı, uyanış, görüngü.

ABSTRACT

The Themes of the Invitation to One-Self and Awakening in Ferit Edgü's Stories

The invitation of one-self is an ethical consciousness which constitutes the comprehension and consciousness by confronting the individual with one-self and with life. This paper evaluates Ferit Edgü's stories written in the themes of invitation to one-self and awakening, as the existentialist phenomena of ego. The phenomena which reveal the individual's aspects of "the reality" and "the required" are related with choose and responsibilities of individuals in daily life.

Key Words: Ferit Edgü, individual, invitation, awakening.

Giriş

Varoluşsal seçimlerini gündelik yaşamın tekdüzeliği üzerine kuran insan, kendi oluş'unu ve yaratıcılığını gerçekleştirmekten uzak kalır. Bireyin kendine yabancılaşmasının açılımı da olan bu görüngü, özgürlüğünü ve olanaklılığını fark edemeyen insanı, *herkes gibi olmaklığa* ve *gündelikliğe* tutuklu kılar. Varoluşsal seçimlerini kendi oluş ve bireyleşme üzerine yapılandıran insan ise yaşamına, kendilik bilinciyle yön verir. İnsanı

* Fırat Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü/ ELAZIĞ
e-posta: mutlu_deveci@mynet.com

kapalı bir varlık olmaktan kurtararak açık varlık olma konumuna yükselten kendiliğe çağrı, bireysel öz'ü ve değerler dünyasını açılar. Dolayısıyla, bireyleşme yolunda başat bir değer olarak kabul edilen ve bireyin kendisiyle olduğu kadar yaşamla da yüzleşmesini sağlayan kendiliğe çağrı, varoluşsal farkındalık sağlama boyutu ve uyarıcı/ uyandırıcı işleviyle, tinsel seslenişler bütünüdür.

Kendilik çağrısı, ayna karşısına davet ettiği insana, izleyeceği yol haritasını çizer ve onu herkesleşmekten kurtarır. Bu açıdan, özgürlüğünü ve olanaklılığını duyumsatarak "anlamayı ve vicdanı oluşturur" (Çüçen 1997: 64). Kendiliğe çağrının uyarısı ile seçimini yapan ve sorumluluğunu üstlenen birey, "kimileyin her birimizin içinde bulunan 'Tanrı'nın sesi' olarak, kimileyin de insana özgü ussal bir yeti ya da ahlak duygusu" (Ulaş 2002: 1536) şeklinde tanımlanan uyanış ile kendine döner ve aydınlanmış bilinci temsil eder.

1950 kuşağı sanatçılarından ve çağdaş yazınımızın öncülerinden olan Ferit Edgü'nün öykülerinde birey, kendini gerçekleştirme serüveninin yansıması olan; keşif, yüzleşme, tanımlama, olanaklılığını fark etme ve tutunma sürecinde tinsel çağrılarının etkisi altındadır. Edgü, vicdanın sesini ifade eden kendilik çağrısını, *Ben*'in kimlik arayışında içsel bir "ahlaki bilinç" (Ulaş 2002: 236) olarak görür. Öykülerde bireye yapılan kendilik çağrıları; *ses, çılgılık, koku, sessizlik, ışık, karanlık, ateş, düş, yazmak, gece, yankı, kapı'nın çalınışı, mektup* gibi kavramların soyut-somut bağdaşıklığında işlevsel olarak görülmüştür.

Tinsel çağrılarının etkisiyle, varoluşsal seçimlerini ve bunların sonuçlarını değerlendirmek zorunda olan birey, sorumluluklarını üstlenerek kendi oluş'unu gerçekleştirebileceği gibi sorumluluklarının ağır yükünden *kendini kandırarak* da kaçabilir. Bu bakış açısıyla değerlendirilen öykülerde *Ben*, iki farklı görünüşü ile karşımıza çıkar.

Kendiliğe Çağrının Etkisi Altındaki *Ben*'in Görüngüleri:

1. *Ben*'in Kendini Kandırma Eğilimi: Kendilik Bilincinden Kaçış

Üç kişi tarafından sürüklenerek götürülen bir adama tanık olan *Çılgılık* öyküsünün başkışisi/ *Ben*'i, gördüğü olaya müdahale edip etmeme konusunda ikilem yaşar ve bu olay sırasında, nereden geldiğini bilmediği çılgılık ile ahlaki bir sorgulama süreci içerisine girer:

"Üç kişi bir adamı sürüklüyordu. Adam onlarla gitmek istemiyordu. (...) Tam o sırada bir ses duyuldu. Biri bağırdı. Daha doğrusu bir çılgılık attı. (...) Bu ne zorbalık, dedim kendi kendime. Güpegündüz bir adamı sürüklüyorlar ve karşı koyan bir Tanrı kulu yok. Yeniden duydum o çılgılığı. Bağıran, sürüklenen kişi değildi. Ben de olmadığımı göre, onu sürükleyen zorbalara da olamayacağına göre nerden geliyordu bu çılgılık? (...) Bu çılgılık sanki bana yöneltilmiş bir çılgılıktı. Bana orda olduğumu ansıtıyor, adamı kurtarmamı istiyordu." (*Çılgılık*, "Çılgılık", s.69).

Varoluşsal bir sınır durum ihlaline tanık olan *Ben*, vicdanından gelen ve çılgılığa dönüşen kendilik çağrısını, gündelik yaşama maskelenmiş *Ben*'i ile tutunmaya çalıştığı için, anlamlandıramaz. Bireyin *olması gerek* değerleriyle yüzleştiren çağrıya tepkisizliği öyküde, *Ben*'in, "kendini kandırma" (Ulaş 2002: 808) eğiliminin görüngüsüne dönüşür. Bu durum, gündelik yaşamın mekanikliğine tutsak olan kapalı varlık durumundaki bireyin, kaygısal çatışmalarını yansıtır. Varoluşçu felsefenin önde gelen düşünürleri kendini kandırma görüngüsünü, "insanın kendi özgürlüğü ile karşılaşmak durumunda kaldığında yaşadığı derin kaygıdan bir an önce kaçıp kurtulmak amacıyla başvurduğu bir 'kötü inanç' ya da 'sahici olmayan varoluş' diye tanımlamaktadır" (Ulaş 2002: 809). Kendini, gündelik yaşamın tekdüzeliğinde seçen öykü kişisi, hiç kimsenin sorumluluğunu almak istemez. Dolayısıyla, vicdani olanın duyumsattığı, *başkalarının da sorumluluğunu üstlen* örtük çılgılığı anlamsızlaşır.

Varoluşçu felsefede birey, kendinden olduğu kadar başkalarından da sorumludur. *Üç zorbanın sürüklediği bu kişiyi kurtar!* uyarısını yapan çılgılık/ çağrı, öykü kişisinden, sorumluluk almasını istemektedir. Fakat o, çağrının kaynağını bilemediği ya da işine geldiği gibi yorumladığı için kendini kandırma yolunu seçmiştir:

"Benimki bir rastlantı. Yalnızca bir rastlantı. Eğer orda olmasaydım görmeyecektim. Bu olayın tanığı olmayacaktım. (...) Sen olmasan, senin yerinde mutlak bir başkası olur. Bu durumda, o zaten benim yerimde değil, kendi yerindedir. Ben de orda değilimdir.. (Çünkü başkasının yerini almayı hiçbir zaman istememişimdir.)" (*Çılgılık*, "Çılgılık", s.70)

Öykü, varoluşsal seçimini edimsizlik şeklinde yansıtan bireyin kendilik bilincinden uzaklaşarak yabancılaşmasına ve değerler dünyasından kopukluğuna gönderme yapar. Dolayısıyla, "hem kendinden hem de başkalarından sorumlu" (Sartre 1999: 89) olması gereken *Ben*, sadece kendinden sorumlu olmanın rahatlığıyla içsel/ vicdani bir ses olan çılgılığı öteler.

Bir gece vakti uykuda iken kapısı vurulan *Beklenmeyen Konuk* öyküsünün aydınlanmamış bilinç konumundaki başkişisi/ *Ben*'i, çağrı öznesini (gelen, çağrıyı yapan, kapıyı vuran öykü kişisi) tanıma, anlama ve hatırlama çabası içerisine girer. Öyküde, *Beklenmeyen Konuk* olarak nitelenen çağrı öznesi, uyuyan bilinci temsil eden kapalı varlık konumundaki *Ben*'e, kendi olmak ve geçmiş yaşantıları anımsatmak için çağrıda bulunur. İlk aşamada, varoluşuna karşı suç işleyerek gelen kişiyi ve yaptığı çağrıyı anlamamakta ısrar eden ve sürekli uyku haline dönmek isteyen *Ben*, vicdani olan ile yüzleşmenin kaygısıyla kendini kandırır:

"Kim o?"

Ses yok.

"Defol öyleyse" diye bağırdım.

Merdivenleri çıktım.
Işıkları söndürdüm. Yatağıma girdim.
Ama uyku, bir yerde kesilmiş bir uyku, başınızı yastığa vurduğunuz
anda yeniden gelmez.
Bir süre bekledim.
Yeniden bir ses: adımı çağırıyor.
Aldırmadım. (...)
“Kim o? dedim. Kimsin? Ne istiyorsun?”
Kısa bir sessizlik. Sonra kapının ardında değil de, bir mağaranın dibin-
den gelir gibi bir ses:
“Ben” dedi. “Ben, eski dostun, tanımadın mı?”
“Hayır” dedim. “Sesin bana bir şey demiyor. Tanımadım. Adını ver.”
(Çılgık, “Beklenmeyen Konuk”, s.78-79)

Uyuyan bilinç, *kendin ol* çağrısının öznesinden gelen, “Ben” dedi. “Ben, eski dostun, tanımadın mı?” çağrısını; “Sesin bana bir şey demiyor. Tanımadım. Adını ver.” diyerek, anlamlandırmaktan ve hatırlamaktan kaçır. Bireyin gündelik yaşamdaki varoluşsal durumu olarak kapalılığını işaret eden bu belirteç, çağrı öznesinin gideceğine dair duyulan endişeyle farkındalık boyutlu bir uyanışa dönüşür. *Ben*'in, “Uzaklaşan ayak seslerini dinledim. O an, anladım ki, odama çıkıp yatağıma girsem bir daha duymayacağım beni çağırın bu sesi. Bir daha gelip çalmayacak kapımı. Açtım kapıyı. (...) “Tanımasam da seni, gel. (...) Gel, ocağı yakalım, şöyle bir dertleşelim, eski günleri analım.” (s.79) sözleri, kendi olma'nın ve kendi ile yüzleşmenin varoluşsal farkındalık boyutunda atılmış ilk adımı sayılır. Çağrı öznesini, *ocağı yakma(k)* için *ateşin başına* davet eden ve kendilik çağrısını algılayarak aydınlanmaya çalışan *Ben*, vicdani bir sorumluluk ile gidişine engel olmaya çalışır. “Ocak imgesi, yüceliğe çağrı, arınma, aydınlanma ve ‘geçmiş ile şimdi birleşsin’ sesinin çağrısıdır” (Deveci 2003: 188). Bu yönelim, Beklenmeyen Konuk'u, tanıma ve böylece kendilik değerleri ile yüzleşme isteği içinde olduğunu gösterir. Beklenmeyen Konuk simgesi ile somutlaşan kendilik, bireyi, geçmişiyile yüzleştirir ve bilinçdışı ittiklerinin, bilinç düzeyine çıkmasına olanak verir. Çağrı öznesinin gelişi –*Ben*'de endişe ve kaygı yaratsa da– uyuyan bilinci uyandırma ve ontolojik anlamda varoluşunu yeniden yaratma yönünde uyarıcı işleviyle görüngülenir.

Düş ile gerçeğin birlikte kotarıldığı, *Düş İdi* öyküsünde de kendiliğe çağrı, *düş* içeriğindeki söylemlerle somutlanır:

- Görmekte olduğun düşü, düşünde yorumlama, dedi.
- Ne yorumu? dedi.
- Babanın kucağındasın. (...) Erikle hurma ağacı arasına gerili salıncak boş. Ama sallanıyor. (...)
- Ve düşün bu noktasında uyanır gibi oluyorsun.

Ve tabii ki kendi kendine soruyorsun:

- Salıncak niçin boş? Ben nerdeyim peki?" (*Binbir Hece*, "Düş İdi", s.64)

Yaşamdaki gerçeklerin birer yansıması olan düşler, düş gören figürün geçmişten/ çocukluktan şimdiye değin süren bilinçsiz yaşamını anlatır. Öyküde, kendiliğe çağrının bir aracı olan düş, bize; "varoluşumuzun tek başına, yalnız ve endişeli bir şekilde bekleyen bir çılgınlıkla başladığını düşündürü(r)" (Yalom 2001: 580). Gördüğü düşte, kendisini bulamayan *Ben*, gerçek yaşamda da otantik oluştan uzaktır. *Uyanır* gibi olduğunda –kendisiyle yüzleşme anında– ise nerede olduğunu sorgulamaya başlar. Dolayısıyla düş ile gelen çağrı, gerçek yaşamın ve varoluşun anlamlandırılmasına yardımcı olur. "Görmekte olduğun düşü, düşünde yorumlama" diyerek, iletişime geçtiği öykü kişisini farkındalığa taşıyan çağrı öznesi, kendiliğini fark edemeyen ve günübirlik yaşayan bireyi, uyarılarıyla, sahici bir varoluşa davet eder.

Gündelik yaşamın belirsizliğinde kendine yabancı olarak yaşayan bireyler, düş yolu ile bilinçsiz yaşamlarının bilinçdışındaki yansımalarına tanıklık eder. *Av* öyküsü de, böylesi bir varoluş durumu üzerine kurgulanır ve bir ölünün ağzından aktarılır: "İçinde bulunduğum tehlikeyi daha önce düşünmüş müydüm? Daha doğrusu, bana 'sunulan' bu avın kendi avım olduğunun bilincinde miydim? –Bilincinde olmak? Büyük söz!–Sanmıyorum– Yoksa bu çağrıyı böylesi bir gönül rahatlığıyla kabul eder miydim?" (*Av*, "Av", s.74)

Öykünün çerçeve vakası görünümündeki bu girişte *Ben*, bastırıldığı güdülerinin bilinçdışındaki yansımalarını anlatır. "Varoluşa bağlı nedensizlik ve nedensiz ölüm" (Örgen 2006: 73) olarak açım layabileceğimiz *Av*'daki ölüm olayında da başkışı/ *Ben*, bilinçli olmadığını, yoksa böylesi tehlikeli bir çağrıya uymayacağını ifade eder. Öykü girişindeki açılıma dikkat edilecek olunursa, içinde bulunulan durumun daha önce düşünülmediği anlaşılır. "İnsanın düşlerini düşünmesi kendine dönmesi demektir. Düşünme sırasında benlik bilinci yalnız kendine dönük değildir; düşlerin nesnel verilerine de ilgi gösterir, onları bilinçdışı ruhtan gelen bir iletişim, bir bildiri olarak algılar" (Jung 1999: 194). Öyküde, düş yoluyla simgeleşen bilinçdışı nesnel içerikler ve bunların temsil ettiği değerlerin görünümü şöyledir:

<i>Simge</i>	(Köşk'teki) Bey Beyin 'sakat' oğlu Yabancı At Av Çağrı
--------------	---

Gerçek yaşamın bastırılan öğelerini ifade eden bilinçdışı içerikler ve bunların temsil ettiği değerler, *Ben*'in gündelik yaşamdaki bilinçsizliğinin görünüşüdür. Kullanılan her simgenin *Ben*'den izler taşıdığı öyküde Bey, ulaşılabilirliği ve refahın mekansal sembolü olan köşkte yaşar. Yaşanılan çevrenin Beye ait olması, onun yetke temsilcisi olarak büyük bir yaptırım gücüne sahip olduğunu gösterir. Bilinçdışına itilen ya da bastırılanları temsil eden Bey, bilinçdışından yaptığı çağrı ile vicdanı temsil etmektedir. *Ben*, çağrıya uymak zorunda olduğunu: "Biliyordum ki bu çağrıyı hiçbir zaman geri çeviremeyecektim. Bu (sanki) benim elimde değildi." diyerek dile getirir. Ava çağrılan *Ben*, çağrıyı/ daveti, *yabancı* olarak adlandırdığı bir başka öykü kişisinden alır. Çağrıyı yapan haberci, başkişinin gündelikliğinde kendi kendine yabancılığını açımlayan *simgedeğer*dir. Beyin sakat oğlu ise, başkişinin ölen atı ile benzeşir: "(Bir tek atım vardı. O da geçen ayın sonlarına doğru bir hendeği aşarken tökezlemiş, bu düşüşte sağ ön bacağı kırılmış; binicisi –büyük oğlum– ölmüş, ayağı kırılan atımı da, geleneğe uyup beynine bir kurşun sıkarak öldürmüştüm.)" (*Av*, "Av", s.74).

Gündelik gerçeklikte, oğlunun ölümü üzerine "sağ ön bacağı kırıl(an)" atı öldüren *Ben*, yaşadığı bu olayı, bilinçdışına iterek kurtulma çabası taşır. Fakat aynı olayı köşkteki düşünde tekrar görür ve yaşar. Bu düşünüyü de; "At geliyor...geliyor... ve hendeği aşamayıp (beklediğim gibi) tekerlenip yuvarlanıyor benim içinde olduğum çukura" (s.78) şeklinde anlatır. Edgü yaratıcılığının en önemli özelliği, "gerçeğin içindeki düş ile düşün içindeki gerçeğin" (Edgü 2001: 10) bütünlüğüdür. Gündelik gerçeklikte kendi oluşunu gerçekleştiremeyen *Ben* için oğlunun ölüm olayı, kendine verilen bir ceza niteliğindedir. Giderek, kendisi de tıpkı oğlu gibi atına söz geçiremeyen binici olarak ölümle cezalandırılacaktır. *Ben*'in ödünç güçlerle yaşayan egosu, kendilik yaşamını gerçekleştirmediği için içgüdüselidir. At, onun benliğinin taşıyıcısı olarak, "bilinçdışı ruhu" (Jung 1999: 194) temsil eder. "İçinde (olunan) çukur" imgesi, *Ben*'in gündelik yaşamdaki varoluş durumunun olumsuzluğunu göstermesi açısından önemlidir. Oğlu da kendisinin bulunduğu bu çukura düşer fakat o, ölür. Oğlunun üzerinde bulunduğu at, ayaklarından yaralandığı için yürüyemez olur. Kendinin değil, normların temsilcisi konumundaki *Ben*, "Sembolik bir yürüyüşü ve ruhun bedenden ayrılışını" (Seyidoğlu 1995: 92) ifade eden atı, "geleneğe uyup beynine bir kurşun sıkarak" (s.74) öldürür. Binici konumuyla beden ölmesi, taşıyıcı konumuyla da atın öldürülmesi, bilinçdışı ruhun kendi eliyle yok edilmesini, giderek bireyin hem fizikî hem de ruhsal ölümünü açımalar. "Atı yönlendirdiğini sanan ama atın istediği yere giden binici" (Horney 1995: 156) görünümündeki öykü kişisinin yabancılaşan benliği, içsel olan ile dışsal

olanın çatışmasını yansıtır. *Ben*/ başkişi, hükmedicisi olarak atını/ içgüdülerini, yönlendirdiğini sanarak kendini kandırır ve çözülür. Çünkü, "hayvansal yaşam kendi kendini yok eder" (Jung 1999: 195). Parçalanmış benliğin ele geçirilemeyen bütünlüğü, başkişinin içgüdüsel yaşamasına neden olur. Nihayet, ava çıkıldığı günün sabahında verilen at, kendilik bilincinin oluştuğuna ait bir gösterge olur: "Huyunu bilmediğim bu ata binmekten korkmadım değil. Yabancı bir atla nasıl ava gidilir?" (s.79) diyen bilincin, atı öldürmesi gibi, dış dünyadaki maskelenmiş *Ben* (yabancı) de, öykü sonunda, başkişiyi öldürür.

Bireyin kendi ile yüzleşmesinde kendiliğe çağrının ön plana çıktığı öykülerden biri de, *Bir Cinayetin İki Öyküsü*'dür. Ferit Edgü, bu öyküde dilin olanaklarını kullanarak aynı olayı iki farklı bakış açısıyla kurgulandırır. Öyküde, öldüren ve öldürülen şeklinde ifadelendirilen öykü kişileri, aslında, aynı kişinin farklı iki yüzünü/ yönünü işaret eder. Öldürülen, bireyin yabancı olduğu *öteki*'dir, *Ben- olmayan*'dır. *Ben* ve *Ben- olmayan* çatışmasının yansıtıldığı öyküde *Ben*, *Ben- olmayan*'ı öteleyerek, maskelenmiş benliği ile yaşamını sürdürmektedir. İronik bir söylemle, *Cinayet* olarak başlıklandırılan öykü, bireyin işlediği varoluşsal suç'a gönderme yapar. Her iki öyküde de *mektup* simgesiyle dile getirilen çağrı, öykü kişilerinin varoluş durumlarını anlamalarına olanak tanıyan uyarıcı bir kendilik göstergesidir. Öldüren konumundaki *Ben*, geçmişte öldürdüğü ya da öldürdüğünü sandığı diğer öykü kişisinin/ *Ben- olmayan*'ın varlığından rahatsız olur. Onu tekrar öldürerek kendisiyle ve geçmişiyile yüzleşme zorunluluğundan kurtulmak ister:

"Sizin kim olduğunuzu biliyorum. Nerden geldiğinizi, neden kaçtığınızı, niçin bir dostunuz olmadığını... hepsini. (...) Bu akşam meyhanede, size bakarken anladım, o yalnızlığınızın içindeki erinci gördüm. (Günler var ki izliyorum sizi.). Şunu bilin ki, erinçli bir yaşam şu günlerde hiçbirimizin hakkı değil. Olmamalı. Hele sizin. Hiç.

Ek: Bunları salt sizi tedirgin etmek için yazmış olabilirim. Doğrusu mazuratınızın katılık derecesini bunları okuduktan sonra değişip değişmediğini öğrenmek isterdim." (*İlk Öyküler Bozgun*, "Bir Cinayetin İki Öyküsü- I", s.122)

Bilinçdışına itilmiş kendilik bilincinin çağrı öznesi halindeki öldürülen ile öldüren bağıntısı, bilinç ve bilinçaltı çatışmasının kaynaklık ettiği kendi olma-yabancılaşma ikileminin metne taşınmasıdır. Öldürülenin mektup ile yaptığı 'kendin ile yüzleş' çağrısı, öldüren konumundaki öykü kişisinin yaşamını altüst eder. Vicdanın çağrı nesnesi olan mektup, geçmişteki kişi ve olayları şimdi'ye taşır ve bireysel uyanışı gerçekleştirir. "Vicdan muhasebesi mektuplarla başlar" (Foucault vd. 1999: s.45). Öyküde de *mektup* simgesi, *Ben*'in vicdan muhasebesi yapmasına, aynı zamanda rahatının kaçmasına

neden olur. Mektubu yazan /öldürülen, öldüreni bilinçlendirmeye, kendisi olmaya ve kendini tanıyıp anlamaya çağırılmaktadır: “O gece uyuyamadım. (...) İşte burda da bulmuşlardı beni. Bana rahat yoktu. Bu yeryüzünde. Herhangi bir köşesinde.” (*İlk Öyküler Bozgun*, “Bir Cinayetin İki Öyküsü-II”, s.127)

Geçmişte de bu tarz bir çağrı alan öldüren, yine bir cinayet sonucu, çağrı öznesini öldürerek (bilinçaltına) ötelemiştir: “Bir cevap bulamadım. ‘O’ olabilir miydi? Ama öldürmemiş miydim onu ? O kentten kaçmadan, buraya gelmeden önce? Yıllar önce? Öldürmemiş miydim?” (*İlk Öyküler Bozgun*, “Bir Cinayetin İki Öyküsü-II”, s.127)

Ben, ‘kendin ol’ çağrısının öznesini öldürmüş, işlediği cinayetin gölgelediği varoluş durumu ile korku dolu, kaçak ve yalnız, yeni bir yaşam kurmuştur. Fakat, şimdi’de aynı tarz bir çağrı ile yüzleşme zorunluluğu yaşamak, onda, bilinç düzeyine çıkan bilinçaltı içeriklerin yansımaya dönüşmüştür. “Tek kişilik hücreye kapatıl(an)” (s.121) *Ben*, işlemiş olduğu cinayet ile varoluşunu gerçekleştirme olanaklılığından uzaklaşarak kapalılığına dönmeyi tercih eder. İşlenen cinayetin fiziksel ve tinsel ceza mekanı olan *tek kişilik hücre*, dar/kapalı nitelikleri ile bireyin hiçbir yerdeliğini imler.

Baskı altında tutularak içe kapatılan *Ben*’in tekbaşınalığını/ yalnızlığını ve sınırlandırılmışlığını anlatan *İçerdeki* adlı “küçürek” (Korkmaz 2003: 25) öyküde de çağrı, *kapının çalınışı*nda simgeleşir:

“Kapıyı siz mi çaldınız? (...)

Beni mi istiyorsunuz?

Ama ben içerdeyim. Ben dışarı çıkamam.

İstesem de çıkamam ben.

Bana izin yok.” (*İşte Deniz, Maria*, “İçerdeki”, s.42)

Kapalı kapı imgesi ile sınırlandırılmış, hapsedilmiş içsel *Ben*, kapatılmış/maskelenmiş benliği işaret eder. Kendilik bilincinin ortaya çıkmasına engel olan bu durum, anlatım tekniği olarak da *Ben*’in söyleminde beliren bir iç diyalog ile yansıtılır.

Ferit Edgü’nün, izlediği bireyin kendini kandırma görüngüsünden alan öykülerinde, kendiliğe çağrı, varoluşsal anlamda bir uyanışı da beraberinde getirir. Buna göre, öykü kişileri, seçimlerinin sonuçlarına katlanmak zorunda olduklarında, kaygılanarak sahici olmayan bir varoluşa yönelirler. Üstlenilmeyen sorumluluklar, onları kendilerine yabancılaştırır.

2. Ben’in Kendilik Bilincini Keşfi: Bunaltı ve/ya Uyanış

Çıkmazlaşan bir yaşamın bozgun ve bunaltısında varolmaya çalışan *Ben*’in, *kendisi* ile yüzleşme süreci, *Karabasan* öyküsünde metinleşir. Kendiliğe çağrı ve uyanış merkezli olarak kendini sorgulayan *Ben*, varoluşunu anlamlandırma gayreti içerisindedir:

“Soluğumu tutuyor, yandaki odadan, sofadan taşıp gelen, ince bir çizgi gibi biçimlendirdiğim sesleri dinliyor, bu seslerin kaynağını bulmaya zorluyordum kendimi. ‘Biri mi girdi? Bir yabancı? Benden başka kimse yoktu –yok muydu?’ Kaynağı belirsiz bu bir yığın ses – vızıltı kulak zarımı yırtarcasına çınılıyordu. (...) Oluk oluk akan sesler uykumu açıyor, gelecek rahatlığı örterek, ötelere iterek, akıntısına almak (beni) bu tedirginlikte zamansız, yersiz hiçbir yerlere doğru sürüklemek istiyordu. Birden bu sesleri benden başka çıkaracak bir varlık olmadığını düşündüm. Ben. Ben? Benim canlı varlığım?” (*İlk Öyküler Bozgun*, “Karaba-san”, s.109-110).

Labirentleşen bir yaşamda kendine yönelen *Ben*, ayırımsamaya, kaynağını bulmaya çalıştığı seslerin *kendinden* geldiğini fark etmesi ile bunalır. Kaygılandığı, tehlike saydığı bu durumdan kurtulmak için uykuya yönelir. Uyku, varoluş bunalıtısı yaşayan bireyin, sığındığı, kurtarıcı ve *rahatlatıcı* nitelikleri ile bir kaçış simgesidir. “Tehlike hali, bilinen, hatırlanan ve beklenen güçsüzlük durumudur. Endişe, tedirginlik halinde güçsüzlüğün ona tepkisi olmaktadır. Bu, tehlike halinde bir imdat çağrısı olarak ortaya çıkar” (Freud 1977: 95). Uykuya yöneliş, gündelik yaşamın tekdüzeliğinde varlığını koruma içgüdüsünün yarattığı bunalımın bir sonucudur. “Kaynağı belirsiz bu bir yığın ses-vızıltı” şeklinde beliren çağrı göstergesi, “Bir yabancı?” olarak algılanır ve karabasansı bir yaşamın rahatsızlığını yansıtır. “Çağrının söylediği, sözcüklerle değil, gizemli sesin belirsizliğinde ifade edilir” (Çüçen 1997: 65). Çağrı ile gelen endişe, gündelik yaşam ile otantik yaşam arasında seçim yapmak zorunda olan kendiliğini keşif aşamasındaki bireyin, aydınlanmaya dönük yüzü ile karanlık yüzü arasında yaşanan bunalımın bir sonucudur. “Oluk oluk akan sesler”in uyarıcılığında “uyku(su) aç(ı)lan”/ aydınlanan *Ben*, gündelikliğini yaşadığı sosyal zamandan ve mekandan, kendi oluş’u yansıtan ve niteliksel olan zamanlara ve mekanlara doğru itilir. Alışkanlığa dönüşen yaşamdan uzaklaşınca da hiçbir yerdeliğe/ yersiz-yursuzluğa doğru sürüklendiğini hissederek “tedirgin” olur. “Gelecek rahatlık” olarak tanımlanan uyku isteği, tekdüze bir yaşama bağlılığa ve kapalılığa göndermede bulunur. “Oluk oluk akan ses” , “Kaynağı belirsiz bu bir yığın ses – vızıltı” ve “Bir yabancı?” tümcelerinin göndermeleri öykü kişisini, öz’ünü/ kendi oluş’unu yaratmaya çağırır. “Yabancı ses olarak çağrı, atılmış varlığın kendini anlaması, aynı zamanda suçlu oluşunu anlamasıdır” (Çüçen 1997: 65). Bu farkındalık boyutu ile *Ben*, kendini keşfeder ve bunalır.

Kendiliğe çağrının yeni’den oluşa yaptığı gönderme ile şekillenen *Üç Düş/üş* öyküsünde, kendini bir kuş, bir köpek ve bir avcı olarak düşleyen *Ben*’in varoluş durumu açıklanır. Öyküde, av-avcı ilişkisine dönüşen toplumsal ya-

şam, bireyselliğin silindiği bir ortamda tutunmaya çalışan insanı çıkmaza sürükler. Kendini, özgürlüğüne kanat çırpın bir kuş olarak algıladığı birinci düşte, başkişi/ *Ben*, avcı ile köpeği tarafından avlanır. Varoluşsal olanaklılığının bilincine ise yere düşerken varır:

“Bu arada, içimden bir ses, bana olağanüstü bir kuş olduğumu, canımı verdiğimde (kime vereceğim canımı, köpeğe mi, insana mı?) küllerimden yeni bir kuşun doğacağını söylüyor. Küllerimden... Yeni bir kuş... (...) Bağırıyorum. Ama sesim çıkmıyor. Ateşi isteyen. Yeniden doğmayacak olsa bile yok olmayı isteyen bir kuşun çığlığı. Sanırım köpek duydu bu çığlığımı ve dönüp kaçmaya başladı.” (*Çılgılık*, “Üç Düş/üş”, s.8)

Mitolojide küllerinden yeni’den doğan kaknüs kuşu ile örtüşen niteliklere sahip olan bu kuşun, yeni’den doğma isteğine dönüşen başkaldırısı, çığlığa dönüşür. Bağırır ama çaresizliği, *sesinin çıkmasına* engeldir. Bu ikilem içerisinde, yere düşmektedir. *Varlık* ile *Yokluk* arasında gidip gelen kuş, düşmemek, köpeğe ve avcıya teslim olmamak için son çırpınışlarını gerçekleştirirken, ateş’in çağrısı ile yeni’den oluş’a doğru adım atar. “Doğmayacak olsa bile yok olmayı isteyen bir kuşun çığlığı”na dönüşen bu direnç ya da kendiliğın özgürlük çağrısı, avının düşmesini bekleyen köpeği korkutur ve kaçırır. İnsanların duymadığı fakat, “köpek duydu” şeklinde ironik bir söyleme dönüştürülen çılgılık, toplumsal olana (verilmişliklere, normlara, yazgıya vs.) boyun eğmenin yanlışlığına gösterilen bireysel tepkinin yansıması olur.

Çağrının simgeleşerek bireyin kendi ile yüzleşmesinde uyarıcı görev üstlendiği bir başka öykü de, *IV. Kaçkın*’dır. Öykünün başkişisi olan Kaçkın, “gece”yi zamansal bir çağrı nesnesi olarak algılar. Ferit Edgü kişilerinin tercih ettiği zaman dilimi olan *gece*, gündelik yaşamın tekdüzeliğinden ve baskısından kaçan ve içsel yoğunlaşma yaşayan bireylerin olanaklarını gerçekleştirme sürecidir:

“Gecenin çökmesini bekliyordum. Kendimi hapsettiğim bu evden, karanlığın yardımıyla kaçacak, içimde, bir çocuk yazısı gibi kargacık burgacık, okunması güç sıkıntımın kaynaklarına doğru doluduzgün gidecektim. Gece olunca insanlar fare deliği evlerine girer ve..” (*İlk Öyküler Kaçkınlar*, “IV.Kaçkın”, s.69)

Kendiliğini keşif aşamasında yaşamın saçmalığını fark eden, *IV. Kaçkın*, başkalarından/ çevresinden, uzaklaşarak toplumsal bir iletişimsizlik yaşar ve bunalır. Giderek toplumsal olan ile bireysel olan arasına ördüğü aşılmaz duvar, (yaban)cılaşmasına neden olur. Saçma olanın farkındalığı ile söylenen, “Kendimi hapsettiğim bu evden, karanlığın yardımıyla kaçacak, içimde, bir çocuk yazısı gibi kargacık burgacık, okunması güç sıkıntımın kaynaklarına doğru doluduzgün gidecektim.” sözleri, geceye, gecenin düşünsel yoğunluğa olanak sağlayan niteliğine, ulaşma isteğinin belirtisidir. Gecenin çökme-

siyle, gündüz kalabalıklarının hapsettiği varlığını ve çocuksu sıkıntılarının kaynağını, yalnızlıkta bulmaya çalışacaktır. "Nitelikselliği ile bireysel zamanı ifade eden gece, dışsal olan kamu zamanı ile örtüşerek" (Deveci 2005: 123) bu yoğunlukta kendini bulma ve özgürlük istencine dönüşür. Çağrının yönü, IV. Kaçkın'dan geceye doğru değil, gece'den/ yoğunluktan IV. Kaçkın'a doğrudur. Dolayısıyla, IV. Kaçkın geceye değil, gece, IV. Kaçkın'a çağrıda bulunur. Böylece, *gece* ile kendini anlama ve tanıma süreci yaşayan *Ben*'in, bireysel (kişi-içi) iletişimi hızlanır.

Ferit Edgü'nün küçürek öykülerindeki kendilik çağrılarının ortak bileşeni, bireysel öz'ün yaratılmasına yönelik atılımları açılımlar. *Işık* adlı küçürek öyküde, ışık imgesi ile somutlanan çağrı, kendiliğini keşif aşamasındaki bireyin olanaklılığına göndermede bulunur:

"Koridorun ucundaki ışığı görüyor musun?

Tabii görüyorum.

Öyleyse niçin yazmıyorsun?" (*Do Sesi*, "Işık", s.73)

Öykü, olanaklılığının bilincinde olan öykü figürü ile olanaklılığının bilincinde olmayan kapalı varlık konumundaki diğer bir öykü figürünün dış diyalogu şeklinde kurgulanmış gibidir. Aslında, bir monologun diyaloga dönüşümünü yansıtan öyküde, *Ben* ile *Öteki/ Ben-olmayan* karşılıklı söyleşmektedir. Işık ile yapılan çağrı, gündelik varlığı kendi olmaya davet eder, kapalılığını açığa çıkarır. Böylece, kendini tanımaya, anlamaya yönlendirilen *Ben*, öz'ünü konumlandırmaya davet edilir. Mekansal anlamda farklı yerlerin aynı noktada kesişmesini/ birleşmesini ifade eden koridor göndergesi, bir bağlantı yerini işaret eder. Aynı zamanda uzaklık/ mesafe imgesini de içinde taşır. Bu bağlamda, koridorun ucundaki ışık, bireyin aydınlanması için yapılan çağrının nesnesi konumundadır. *Işık* imgesinin aydınlık çağrışımı ile kendine yönelen birey, kendilik değerlerini ortaya çıkarmak için harekete geçecektir. Işığı görmesine ve kendisinde olan potansiyeli/ olanaklılığını bilmesine rağmen harekete geçemeyen birey, aydınlanma ve ışık ile aynı göndergeye sahip bir başka çağrı imgesi olan *yazma*'ya davet edilir: "Yazma eylemi sayesinde, kişinin kendisiyle deneyimi yoğunlaşır" (Foucault vd. 1999: 42). Yazmak yaşamak ise, yazmak eylemine çağrılan öykü kişisi, kendini bu çağrı sayesinde ortaya koyup anlayacak ve var edecektir.

Birey olma sürecinin sözcüklerle değil, hecelemelerle sorgulandığı, *Binbir Hece-* "Hecelemeler XIII" öyküsü, narsist eğilimlerinden uzaklaşarak *Ben* 'ine yönelen bireyin yaşadığı çatışmalar ve yaşamın en temel unsurlarından biri olan, *yazma* edimi üzerine kurgulanır. Öyküde, varoluşunu ifade etmekte güçlük çeken bireyin bunaltısı ve çözülüşü, dilsel boyutta, hecelemelere dönüşür:

“Beni
sevmeden
sevmeden
yaz
kar yağar
iken pencere
enden
beni
seyret (...)
ayna
ondan
beni
sev.” (*Binbir Hece*, “Hecelemeler XIII”, s.121)

Anlaşılmaya ve algılanmaya ihtiyaç duyan içsel *Ben*'in, *Özne-Ben*'e yaptığı, “yaz” çağırısı, *yazmak* eyleminde olanaklaşır. Tekdüzeliği ifade eden, “yağan kar”, *Ben*'in kapatılma ve yabancılaşma ihtimalinin kaygı nesnesidir. Varoluşsal yüzleşmenin imgesi olan “ayna” ise, içinde bulunan varoluş durumunun yansıtıcısıdır. Kendilik değerlerine yazmak eylemi ile tutunabilecek birey, *ayna* simgesi ile yüzleşmeye ve yenilenmeye çağırılır.

Sonuç

Varoluş ve bireyleşme açısından Ferit Edgü'nün öykülerinde, çağrı ve uyanış merkezli izleğin oluşturduğu söylem, kimi zaman vicdanın seslenişi şeklinde, bireyi kendi olmaya çağırırken kimi zaman da bireylerin kendi olmak adına giriştikleri mücadelenin anlatımına dönüşür. Bu açıdan anlatılarında, bireylerin varoluş durumlarını sorgulayan Edgü, gündelik yaşamda varoluşsal seçimlerini yapmayan ve sorumluluğunu üstlenmeyen kapalı konumdaki varlıklar ile açık varlık konumundaki bireylerin yaşamın saçmalığı karşısındaki durumlarını, kendiliğe çağrı ve uyanış izleği çerçevesinde ele alarak görüngüler. Seçimlerinin sonucundan doğan sorumlulukların ağır yükünden kaçan öykü kişileri/ *Ben*, kendini kandırma görüngüleri ile gündelik yaşamın tekdüzeliğinde tutuklu kalır. Kendilik bilincini keşfederek aydınlananlar ise, yaşamın saçmalığının farkına varır ve gündelik olan ile otantik olan arasında sıkışarak bunalırlar.

Kaynaklar

Çüçen, A. Kadir (1997), *Heidegger'de Varlık ve Zaman*, 1. bs. Bursa: Asa Yay.

Deveci, Mutlu (2003), “Ferit Edgü'nün ‘Beklenmeyen Konuk’ Adlı Öyküsü Üzerine Bir İnceleme”, *Türkoloji Dergisi*, C.16, S.2, s.181-192.

Deveci, Mutlu (2005), *Varoluş ve Bireyleşme Açısından Ferit Edgü'nün Öykü ve Romanlarında Yapı ve İzlek*, Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Basılmamış Doktora Tezi.

- Edgü, Ferit (1982), *Çılgılık*, 1. bs. İstanbul: Ada Yay.
- Edgü, Ferit (1991), *Binbir Hece*, 1. bs. İstanbul: Remzi Kitabevi Yay.
- Edgü, Ferit (1999), *İşte Deniz, Maria*, 2. bs. İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- Edgü, Ferit (2001), *Av*, 4. bs. İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- Edgü, Ferit (2002), *Do Sesi*, 1. bs. İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- Edgü, Ferit (2003), *İlk Öyküler Kaçkınlar Bozgun Devam*, 1. bs. İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- Foucault M vd. (1999), *Kendini Bilmek*, (Çev. Gül Çağalı Güven), 1. bs. İstanbul: Om Felsefe Yay.
- Freud, Sigmund (1977), *Endişe*, (Çev., Leyla Özcengiz), 1. bs. İstanbul: Dergah Yay.
- Horney, Karen (1995), *Psikanalizde Yeni Yollar*, (Çev. Selçuk Budak), 1. bs. Ankara: Öteki Yay.
- Jung, C.G. (1999), *Bilinç ve Bilinç Altının İşlevi*, (Çev. Engin Büyükinal), 3. bs. İstanbul: Say Yay.
- Korkmaz, Ramazan (2003), "Küçürek Öykü (Short Short Story) Türü ve Örnek Bir Öykü Çözümlemesi Ferit Edgü'nün Öç'ü", *Adam Öykü*, S.49, s.25-30.
- Örgen, E. (2006), "Öykümüzde Varoluşçu Ölümün İzleri", *Hece Öykü*, (Türk Öykücülüğünde Ölüm I, Özel Sayısı), S.15, s. 66-78.
- Sartre, J.Paul (1999), *Varoluşçuluk (Existentialisme)*, (Çev. Asım Bezirci), 11. bs. İstanbul: Say Yay.
- Seyidoğlu, Bilge (1995), *Türk Kültüründe At ve Çağdaş Atçılık*, (Emine Gürsoy-Naskali Armağanı), "Mitolojik Dönemde At", 1. bs. İstanbul: Resim Matbaacılık Yay.
- Ulaş, Sarp Erk (2002), *Felsefe Sözlüğü*, 1. bs. Ankara: Bilim ve Sanat Yay.
- Yalom, Irvin (2001), *Varoluşçu Psikoterapi* (Çev. Zeliha İyidoğan Babayiğit), 3. bs. İstanbul: Kabalcı Yay.

